

При наявності характерних ознак договору на користь третьої особи угода про надання санаторно-курортних послуг має елементи договору про приєднання. Договором про приєднання визнається договір, умови якого визначені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах і можуть бути прийняті іншою стороною не інакше як шляхом приєднання до запропонованого договору в цілому.

Юридично-формальною підставою виникнення зобов'язань з санаторно-курортного обслуговування є встановленої форми документ, в якому розписані ціна, обсяг послуг, соціально-побутові та інші умови. Перелічені умови розроблені і запропоновані надавачем таких послуг і приймаються чи не приймаються другою стороною.

Правда, сторона, яка приєдналася до договору, може вимагати розірвання або зміни договору і відшкодування завданих їй збитків, якщо договір про приєднання хоч і не суперечить законові або іншим правовим актам, але позбавляє цю сторону прав, які їй звичайно надаються, виключає чи обмежує відповідальність іншої сторони за порушення зобов'язань або містить інші явно обтяжливі для сторони, що приєдналася, умови. При цьому вважається, що сторона, яка приєдналася, виходячи зі своїх розумних інтересів, не прийняла б цих умов за наявності у неї можливості брати участь у визначенні умов договору.

Приведення в повній мірі стосується договору про надання санаторно-курортних послуг. Сторона, яку обмежують в перелічених правах, не позбавляється права реалізувати відповідні заходи. Водночас необхідно зазначити, що інститут договірної санаторно-курортного обслуговування практично не знає випадків розірвання договору і відшкодування збитків. Як правило, останні в судовій практиці доволі рідко зустрічаються. Аналогічна ситуація із зміною договору. Хоча загалом можливі випадки зміни договору (наприклад, у разі надання номерів з комфортнішими умовами).

Належна регламентація коментованого договору на законодавчому рівні сприятиме упорядкуванню цивільно-правових відносин у сфері надання санаторно-курортних послуг.

Беляєва А.Я.,

*здобувач кафедри правових основ
підприємництва та міжнародного
приватного права*

*Національної юридичної академії України
ім. Ярослава Мудрого, м. Харків*

СВОБОДА УКЛАДЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО КОНТРАКТУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Відповідно до статті 629 нового ЦК України, в редакції, що була прийнята Верховною Радою України 29 листопада 2001 року (далі – ЦК України), одним з проявів принципу свободи договору є свобода (вільність) сторін в його укладенні, тобто свобода волевиявлення суб'єкта на сам вступ у договірні відносини. Щодо сфери зовнішньоекономічної діяльності цей принцип підтверджено в пункті 1 частини 3 статті 2 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, відповідно до якого одним із принципів зовнішньоекономічної діяльності є право суб'єктів такої діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки. Таким чином, в законодавстві України на загальному та

спеціальному рівнях проголошено свободу укладення договору у зовнішньоекономічній сфері – зовнішньоекономічного контракту.

Законодавче закріплення свободи вступу суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у договірні зв'язки стало результатом зміни планово-адміністративного регулювання зовнішніх економічних відносин, які базувалися на державному примусі одних суб'єктів до укладення договору та імперативній забороні іншим вступати у договірні відносини з іноземними контрагентами. Принцип свободи договору став важливим елементом у формуванні механізмів ринкової економіки.

Укладення договору (зокрема, зовнішньоекономічного контракту) здійснюється за певною процедурою, що складається з низки врегульованих цивільним законодавством юридично значимих дій. Відповідно до частини 2 статті 640 ЦК України “договір укладається шляхом пропозиції укласти договір (оферти) однієї сторони і прийняття пропозиції (акцепту) іншою стороною”. Шляхом оферти і акцепту саме й здійснюється погодження воль сторін договору на його укладення: одна сторона (оферент) пропонує іншій укласти договір на певних умовах, інша ж – акцептант – може погодитися чи не погодитися з пропозицією оферента. Цілком закономірно, що в силу різної ролі, яку виконують оферент і акцептант при укладенні договору, прояв принципу свободи укладення договору для кожного з них має свої особливості.

Відповідно частини 1 статті 643 ЦК України пропозиція укласти договір (оферта) “має містити істотні умови договору і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зв'язаною у разі її прийняття”. Реклама та інші пропозиції, адресовані невизначеному колу осіб, є запрошенням робити пропозиції укласти договір, якщо інше не вказано у рекламі або інших пропозиціях. Таким чином, свобода укладення договору для оферента – це свобода пропонувати себе як контрагента у майбутньому договорі певному колу суб'єктів, зокрема, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Інакше кажучи, це свобода ініціювання договору, свобода спонукання до нього інших суб'єктів.

Фізичні і юридичні особи, які відповідно до законодавства України є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (стаття 3 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”) вільні в ініціюванні укладення зовнішньоекономічних контрактів, тобто у здійсненні оферти на їх укладення. Крім того, вони вільні також у відкликанні зробленої ними оферти у визначений законом термін, тобто мають право завчасно “передумати” вступати у договірні відносини. Право на відкликання оферти передбачене як у загальних положеннях ЦК України, що стосуються порядку укладення будь-яких договорів (частина 3 статті 643 ЦК України), так і в Принципах міжнародних комерційних договорів, розроблених в рамках Міжнародного інституту уніфікації приватного права (пункти 2.3. і 2.4. Принципів УНІДРУА).

Разом з тим, теоретично мислиме і практично допускається обмеження свободи ініціювання укладення зовнішньоекономічного контракту для суб'єктів відповідної діяльності. Такий висновок випливає із загального положення, що міститься в статті 629 ЦК України, відповідно до якого свобода договору обмежується вимогами самого ЦК України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимогами розумності та справедливості. Обмеження свободи здійснення оферти на укладення зовнішньоекономічного контракту вимогами правових актів може бути здійснене або шляхом покладення на суб'єкта обов'язку здійснити таку оферту, або шляхом покладення на нього обов'язку утриматися від її здійснення. Так, наприклад, відповідно до частини 1 статті 11 Угоди про загальні умови поставок товарів між організаціями держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав, що була підписана 20.03.1992 р. в м. Києві, покупець (суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності) **зобов'язаний** впродовж 20 днів з моменту отримання повідомлення про прикріплення його до поставника, що знаходиться на території іншої держави, направити

останньому заявку-специфікацію на поставку товару. Інакше кажучи, міжнародно-правовим актом, який є чинним для України, і відповідно до частини 1 статті 10 ЦК становить частину її національного цивільного законодавства, встановлюється обов'язок її суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених цим міжнародно-правовим актом здійснювати оферту на укладення зовнішньоекономічного контракту.

Певним обмеженням піддане і здійснення права на відкликання оферти. Так, відповідно до частини 3 статті 643 ЦК України не може бути відкликана оферта, що вже одержана особою, якій вона направлена, якщо тільки можливість її відкликання не вказана в самій оферті чи не впливає з її суті чи обставин, за яких вона була зроблена. Інакше кажучи, відмова оферента від висловленої в оферті ініціативи вступити в договірні відносини також поставлена законодавцем у певні рамки, що, очевидно, є проявом захисту прав акцептанта.

Певні особливості свого прояву має принцип свободи укладення зовнішньоекономічного контракту і для акцептанта, тобто сторони, якій направлена оферта. Акцепт, тобто прийняття пропозиції про укладення договору (оферти), відповідно до частини 1 статті 644 ЦК України повинен бути повним і безумовним. Однак саме здійснення акцепту, за загальним правилом, не є обов'язковим для суб'єкта, який отримав оферту. В цьому саме й проявляється принцип свободи укладення зовнішньоекономічного контракту для суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, який отримав оферту. Для такого суб'єкта – це свобода погодитися чи не погодитися з ініціативою оферента. Відповідно до частини 1 статті 1 закону України “Про підприємництво” підприємницька діяльність (у тому числі, зовнішньоекономічна) здійснюється суб'єктами господарювання самостійно (на власний розсуд) та з метою отримання прибутку (економічної вигоди). Тому, при вирішенні питання про прийняття чи неприйняття оферти суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, за загальним правилом, керується виключно міркуванням економічної доцільності.

Для акцептанта свобода укладення зовнішньоекономічного контракту помагає також і в праві погодитися на його укладення з урахуванням його пропозицій. Відповідно до статті 648 ЦК України відповідь про згоду укласти договір на інших, ніж було запропоновано, умовах, є відмовою від одержаної пропозиції і водночас новою пропозицією особі, яка зробила попередню пропозицію. Тобто, акцептант вільний не лише відмовитися від направленої йому оферти, але й виступити оферентом перед суб'єктом, що зробив попередню оферту.

Проявом принципу свободи укладення договору для акцептанта є також і передбачена законодавством України можливість за певних умов відмовитися від зробленого акцепту. Відповідно до частини 3 статті 644 ЦК України “Особа, яка прийняла пропозицію, може відкликати свою відповідь про її прийняття, повідомивши про це особу, яка зробила пропозицію укласти договір, до моменту або в момент одержання нею відповіді про прийняття пропозиції”. Тобто, єдиним обмеженням на відклик акцепту є термін, протягом якого його можна здійснити – до отримання акцепту оферентом.

Разом з тим, положення статті 629 ЦК України про можливість обмеження свободи договору вимогами актів цивільного законодавства України, звичаїв ділового обороту вимогами розумності та справедливості так само стосуються акцептанта, як і оферента. Так, наприклад, у згаданій вище Угоді про загальні умови поставки товарів між організаціями держав-учасниць СНД передбачається обов'язок поставника впродовж 20 днів з дня отримання заяви-специфікації (оферти) повідомити покупця про прийняття замовлення, або направити йому свій проект договору, тобто стати оферентом (частина 2 статті 11). Тобто, міжнародно-правовим актом, що становить частину національного цивільного законодавства передбачено обов'язок, а не право українського суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності укласти договір у разі надходження оферти від іноземного суб'єкта у випадках, передбачених названою Угодою.